

Válasz a hozzászólásokra

„A könyvtárak műszaki fejlesztése” c. tanulmányhoz*

Amikor e sorok a Könyvtári Figyelő hasábjain napvilágot látnak, a könyvtárgépesítési irányelvek tervezetét az OKDT együttes ülése elfogadta és magáévá tette. Ez a tény nem meglepő azok számára, akik részt vettek az irányelvek előkészítésében. A vita mégsem felesleges. Bizonyíték rá az a három hozzászólás, amelyik e lap előző számában került közlésre.

A megjelent gépesítési koncepció a könyvtárosok és egyéb szakemberek nagyobbik részéből egyetértést, másokból aggodalmat váltott ki. Előre meg lehetett jósolni, kik fognak az egyik, kik a másik táborba tartozni. Itt elsősorban az aggodalmaskodóknak szeretnék válaszolni. Szeretném leszögezni egyébként, hogy a koncepcióhoz - különböző szintű és összetételű megbeszéléseken - közel 60 személy szolt hozzá: könyvtárosok, az érdekelt alaptudományok és technikai területek szakemberei. Az előző szám három hozzászólása eléggé jellemző, csak az arányok mások. Általában több volt az egyetértés.

Mielőtt válaszolnék Babiczky Bélának, aki hosszasan sorolja aggályait, néhány közlendőm lenne az anyag természetére vonatkozóan. Ez egyben néhány félreértését is tisztázza.

Az anyagban foglaltak nem az én egyéni véleményemet tükrözik, hanem annak a szakértői kollektívának az állásfoglalását, amely Könyvtárgépesítési Munkabizottság címen igen intenzíven kivette részét a munkából. Így mind az elismerést, mind a megrovást kénytelen vagyok megosztani szakértőkollegáimmal. Másrészt az anyagot előkészítendő részlettanulmányok készültek, kb. egy tucat-

nyi világirodalmi szemle, illetve tanulmány, amelyek egy részét - töredékét - más helyeken publikáltuk (Könyvtárgépesítési Füzetek), illetve a továbbiakban publikálni fogjuk. Kováts Zoltánnak van igaza egyébként, aki le merete írni az igazságot, hogy a gépesítési koncepcióban közhelyek vannak. Az új benne az, hogy e közhelyeket egységes rendszerbe foglalta és az ismert eljárásokat a hazai alkalmazás szempontjából mérlegelte. E szakmai közhelyeket csak Babiczky Béla minősítette eredeti és - horribile dictu - aggodalomra okot adó eretnek nézeteknek. Ez az előkészítés épp a közhelyek miatt nem látszik meg az anyagba beépített bibliográfiai hivatkozásokon; csak ott található hivatkozás az anyagban, ahol közvetlen idézetet tartalmaz. Így kerül egymás mellé Csüry István és a cranfieldi jelentés.

Ezek után igazság szerint az érveket kellene sorra vennem, de Babiczky irásának szűk terjedelme - e válasszéhoz hasonlóan - nem tette lehetővé az érvek kifejtését. Voltaképpen nem is kellene vitatkoznom, mert Babiczky - saját szavai szerint - a koncepció fő kérdéseivel egyetért, csupán mellékmondataimmal vitázik. Egész írása azonban arról tanuskodik, hogy a fő kérdésekben sem értünk egyet, ezért kívánok rá válaszolni.

Téves Babiczky Bélának az az állítása, hogy a gépesítés minden könyvtárnak autonóm osztályozási rendszert ír elő. Koncepciónk nem könyvtárakban gondolkozik, hanem szakterületekben. A szakterület szolgáltatásban több könyvtár áll, de ezek egyetlen szervezet tagjaiként működ-

* Lásd: Hozzászólások HORVÁTH TIBOR "A könyvtárak műszaki fejlesztése" c. tanulmányához (KOVÁTS Zoltán, HÉBERGER Károly, BABICZKY Béla). Könyvtári Figyelő, 1969. 4. sz. 55-61. l.

nek az elképzelésben. A szakterületnek pedig vagy van olyan szakirodalmi szolgáltatási rendszere, amely feleslegessé teszi autonóm osztályozási rendszer kidolgozását (rendszerint van), vagy nincs. Az utóbbi esetben aszerint kell vagy nem kell illet létrehozni, hogy a szakterület mennyire fontos a hazai népgazdaság és kutatás szempontjából. Tehát: minden Magyarországon található dokumentumot regisztrálni kell. Erre valók a központi katalógusok. Ennek az állománynak jelentős részét tematikai csoportosításban is nyilván kell tartani, erre alkalmas osztályozás pl. az ETO. Kisebb, de fontos részét pedig tartalmilag analizálni kell arra alkalmas osztályozási rendszer segítségével, amely nem az ETO és nem is szisztematikus osztályozás. De csak egyszer kell valahol ezt a feltáró munkát elvégezni, minden területre, a munkák megismétlése nélkül. S minden ilyen feltáró eszközt országosan kell hasznosítani, nemcsak az adott könyvtárban helyileg. Ezt mondja a gépesítési koncepció, s ezért nem gondolkozhat egyedi könyvtárakban. Továbbá: e feltáró eszközök nem a konkrét gyűjteményre, hanem a szakterület irodalmára vonatkoznak. Ezért az egyes visszakeresések, irodalomkutatások után szükséges a kapott dokumentumok lelőhelyének gyors megállapítása (erre kellenek a gyors és pontos központi katalógusok, lényegesen jobbak a jelenlegiekénél). A szakirodalom célba juttatásához gyorsmásolóokra és jól szervezett könyvtárközi kölcsönzésre van szükség.

Igaztalan az a vád, hogy a gépesítési koncepció az ETO-t ki akarja iktatni. Nem akarja. Csak helyére akarja tenni. Azt akarja, hogy az ETO ne legyen államvallás, amit mindig, mindenütt mindenre használhatónak vélnek. És sajnos: mindig, mindenütt, mindenre használják. Ráadásul - hála rendszerelmzés nélküli osztályozásoktatásunknak - rosszul használják. Helyére tenni az ETO-t azt jelenti: megmenteni. Mint ahogyan a Babiczky Béla által említett ETO-kísérletek célja is az ETO megmentése. De ez nem azonos egyeduralkodóvá tételével. Persze, megmentése érdekében az oktatást át kell alakítani. De megéri, mert a leggazdaságosabb befektetés a szakértelm - hogy megint egy közhelyet mondjak.

Az ETO-val kapcsolatos akadémikus vita helyett javaslom a bizonyítási eljárást. Ma már kidolgozták azt a mutatórendszert, azokat az elemzési szempontokat, amelyekkel többé-kevésbé egzaktan bizonyítani lehet, hogy melyik osztályozási rendszer hatékonyabb, s hogy milyen követelménynek melyik felel meg jobban. Ha valahol, akkor a Könyvtártudományi Tanszéken érdemes lenne ilyen vizsgálatokkal foglalkozni. Lássuk hát, kiállja-e a próbát az ETO. Meggyőződésem, hogy csak akkor állja ki, ha igen alacsonyra tesszük a mércét. A könyvtárgépesítést pedig éppen az tette időszerűvé, hogy felismertük: a mércét a könyvtárak igen alacsonyra tették.

Nem szeretnék egy rövid vitacikkben elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, mégis megjegyezném, hogy ideje lenne különbséget tenni generalizáló és individualizáló osztályozás között. Az előbbi feladata egy magasabb osztályba sorolás - ahogy ezt Babiczky Béla is tanítja -, eredménye a szakirodalom durva tartalmi csoportosítása. Az utóbbi feladata a dokumentum egyedi tartalmának kivetítése és bármely paramétere alapján a visszakeresés lehetővé tétele. Fontos szakterületeken ez a cél. Az ETO rendszerű katalógusokon elég jól segít az ún. csoportképzési rendszer, amely az amugy is generalizáló osztályozást még inkább azzá teszi. Szaknyelven ezt úgy mondják, hogy a redundancia növelésével magas visszahívásra törekednek. De ezzel távolabb kerültünk az egyes dokumentumok tartalmi analízisétől. Itt ugyanis két különböző dologról van szó, arról, hogy csoportosítjuk-e az irodalmat vagy feltárjuk. Csak a valóban egymódszerű osztályozási szakemberek szemében olvad egybe a probléma. A két eljárás, az irodalom kétféle kezelése nem kizárja egymást, amint ezt Babiczky okfejtése sejtetni engedi, hanem egymásra épül, feltételezi egymást, mint ahogyan a gépesítési koncepció világosan megfogalmazza. Ezt értettem egyébként a szisztematikus osztályozási rendszerek helyükre tevésén. Ha más a funkció, más a feladat, akkor más eljárást kell alkalmazni. Ahogy nincs univerzális gyógyszer, mely minden betegséget gyógyít, ugyanígy nem lehet minden funkcióra ugyanazt az eljárást előírni.

Különbséget kellene tenni a szétszaggató szolgáltatások és a visszakereső rendszerek között is tekintetben, hogy hogyan viszonylanak az ETO-hoz, illetve más rendszerekhez. Itt valóban érvényesül az az előny, amit egy rendszer nemzetközisége jelent. A tájékoztatás korszerű szemléletében azonban a végcél mindig a visszakeresés biztosítása. A gépesi-

tési koncepció középpontjában a visszakereső tevékenység áll.

Végül megjegyezném, hogy Babiczky Bélá vitacikkében sajnálatosan csak ellenvéleményt találtam, de javaslatot nem arra nézve, hogy ő hogyan gondolja megoldani a könyvtárak felzárkózását a népgazdaság és a kutatás követelményeihez.

HORVÁTH Tibor

Magának a tanulmánynak a vitáját ezzel lezártnak tekintjük. Természetesen szükségesnek és kívánatosnak tartjuk a könyvtárgépesítéssel kapcsolatos kérdések további érdemi tisztázását, lapunk hasábjain is. - A szerk.

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek :x

A STANDARD BOOK NUMBER (egységes könyvszámozás) - lásd Domanovszky Ákos cikkét lapunk 1969. évi 2/3. számában - nemzetközi szabvány lett. Az ISO dokumentációs tagozata (ISO-TC 46) 1969 októberében, Stockholmban tartott teljes ülésének határozata értelmében az SBN-ből ISBN (International SBN) lesz: eddigi 9 számjegye elé még egy kerül, s az első egy vagy két számjegy jelöli a kiadó országot vagy országcsoportot. Nagy-Britannia, az USA, Kanada és Ausztrália például együttesen a 0 számjegyet kapja csoportjelzetként, hogy a náluk már kiosztott könyvszámokban a számjegyek összege ne változzék. Nemzetközi iroda fogja meghatározni az egyes országcsoportok jelzetszámát, s mindegyik csoport külön csoportirodát szervez a kiadók jelzetszámainak meghatározására. Az ülésen 14 ország (köztük hazánk) képviselője vett részt; azóta újabb 9 ország (köztük a Szovjetunió) közölte írásban, hogy csatlakozik a határozathoz. (The Bookseller, 3335. no.)

A NEMZETKÖZI KÖNYVFORGALOM kérdésével foglalkozott az a megbeszélés, amelyre 1969. június 4-5-én jött össze az UNESCO meghívására néhány jelentős nemzetközi szervezet (többek között az IFLA és a FID) képviselője. Megállapították, hogy sok országban nagy a könyvhiány, s ez a közoktatási és műszaki fejlesztési programok végrehajtását is akadályozza. A helyi könyvtermelés fejlesztése mellett a könyvimportot is meg kellene könnyíteni. Ki kellene például terjeszteni az UNESCO égisze alatt már korábban létrejött egyezmény alkalmazását, mentesítve a vám és egyéb illeték alól az importált könyveket. Azt is javasolták a résztvevők, hogy az Unesco a posta és a légi közlekedés nemzetközi szerveinél igyekezzék elérni a könyvek szállítási díjainak csökkentését, mivel a szállítás jelenleg lényegesen növeli a könyv árát. (Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques, 1969. 6. no.)